

Přínos Chicagské školy pro sociologii kultury – teorie konfliktu, sociální mobilita, sociální sukcese, sociální invaze

3AM182 – Sociologie kultury

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Znaky americké sociologie mezi světovými válkami

- Profesionalizace a standardizace výzkumu, empirický a induktivní přístup, využívání statistických i biografických metod.
- Nová témata zkoumání – především sociologie města, ale také etnografický přístup k výzkumu sociálních skupin (hoboes, prostitutky, bezdomovci)
- Propojení výzkumných zájmů sociologie a (kulturní) antropologie.
- Koncept **kultury** jako základ analýzy jednání jednotlivce i sociálních skupin.

Symbolický interakcionismus

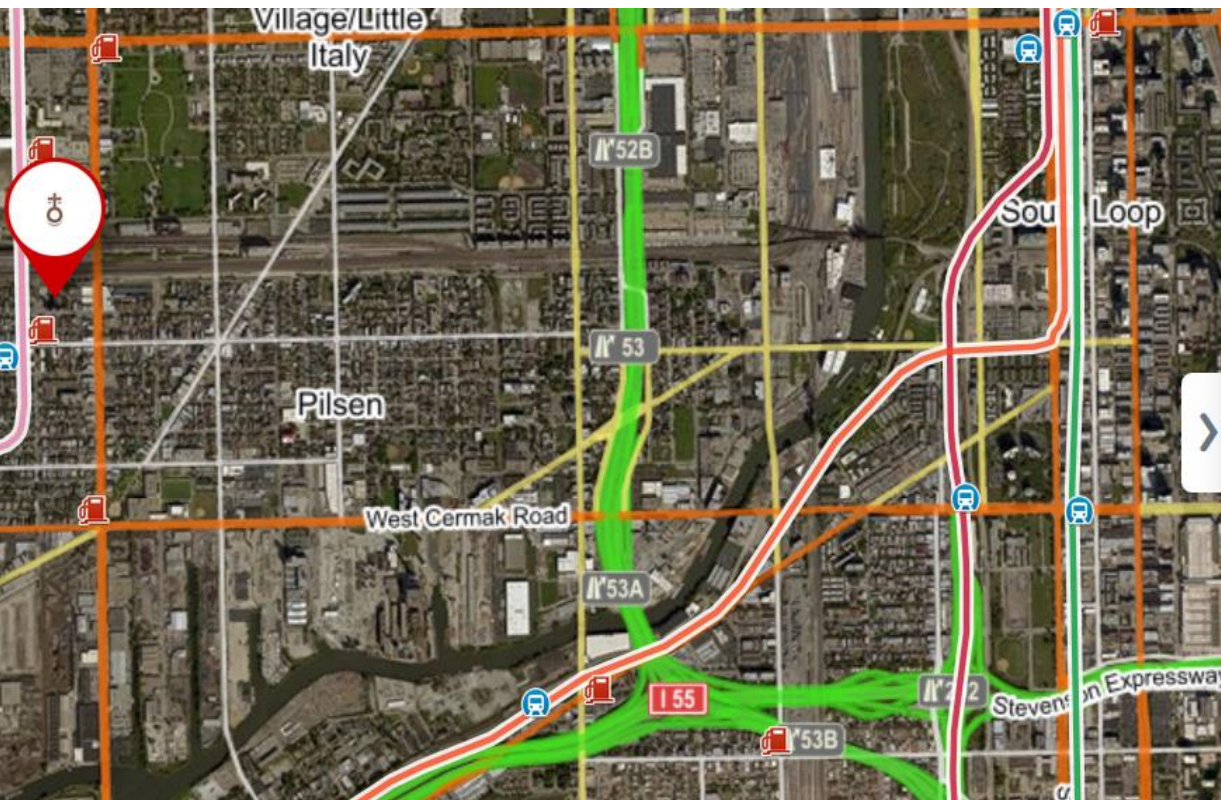
- Výsledek interdisciplinárního přístupu amerických humanitních věd, v osobě a díle G. H. Meada se spojuje filosofie a sociologie.
- Sociální interakce (jednání a jeho působení na jiného jednajícího) má vždy symbolický význam – lidé jednají na základě významu, který věcem připisují, tyto významy ale vznikají v interakci mezi jedinci (či skupinami) a nejsou pevně dané.
- Lidé jsou nebo se stávají tím, co si o sobě myslí nebo vypovídají. (Velký sociologický slovník, 1996)
- Příklad:
Individualistické teorie zločinu, typické pro 19. století, hledají příčinu zločinnosti v lidech samých, ve zločinné třídě (či dokonce zločinné rase), kterou je vhodné označit a potenciálně zneškodnit. Chicagská sociologická škola naopak mapuje výskyt sociálních deviací v území a usiluje o poznání prostředí, které je spojené se zvýšením zločinnosti.

Chicago – „Boom town“

(Saint Pauls, 2012–2019)

...a české stopy

Přidat fotku

Přidáním fotografie tohoto místa můžete pomoci ostatním.

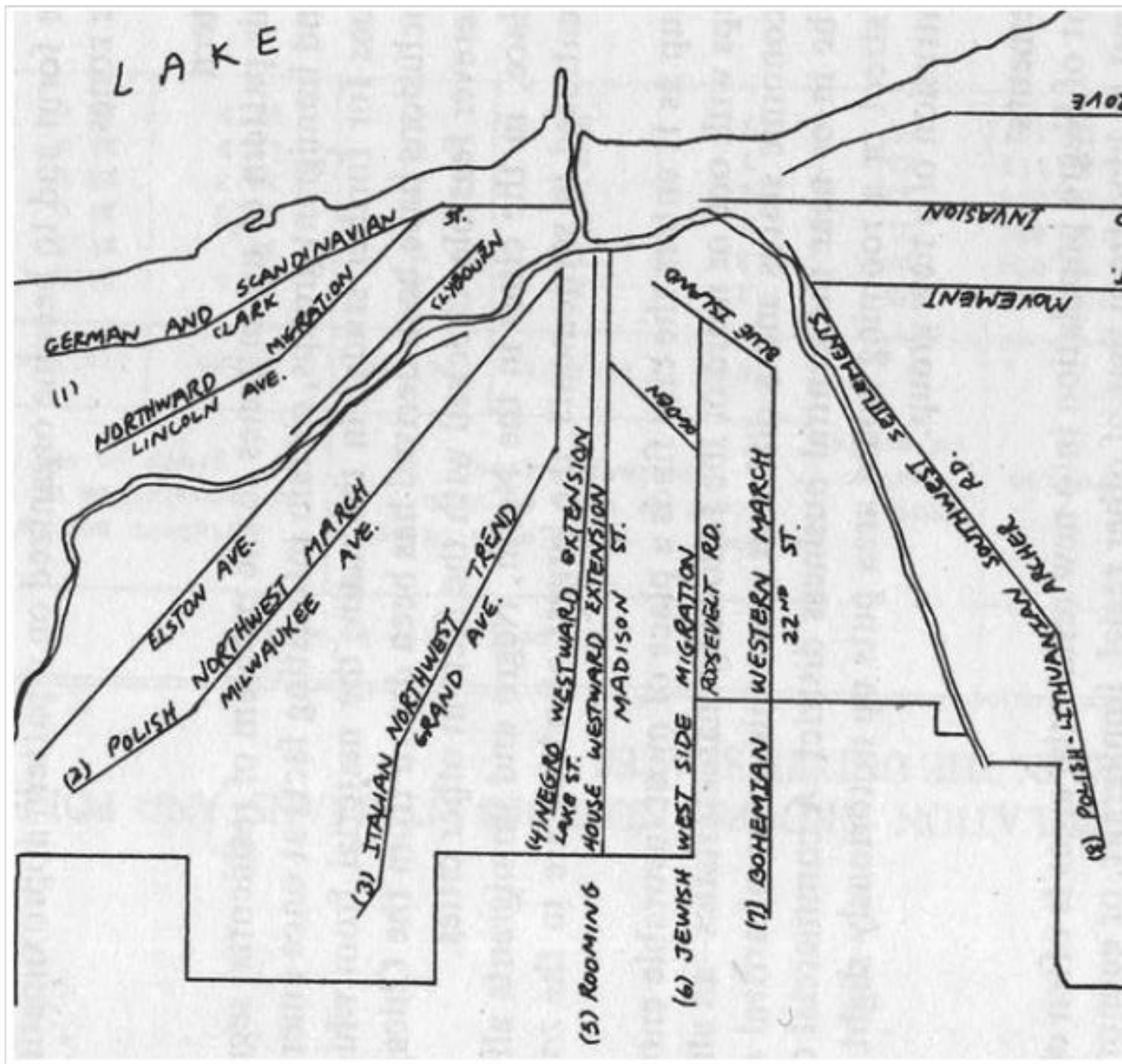
3D POHLED

Saint Adalberts Roman Catholic Church

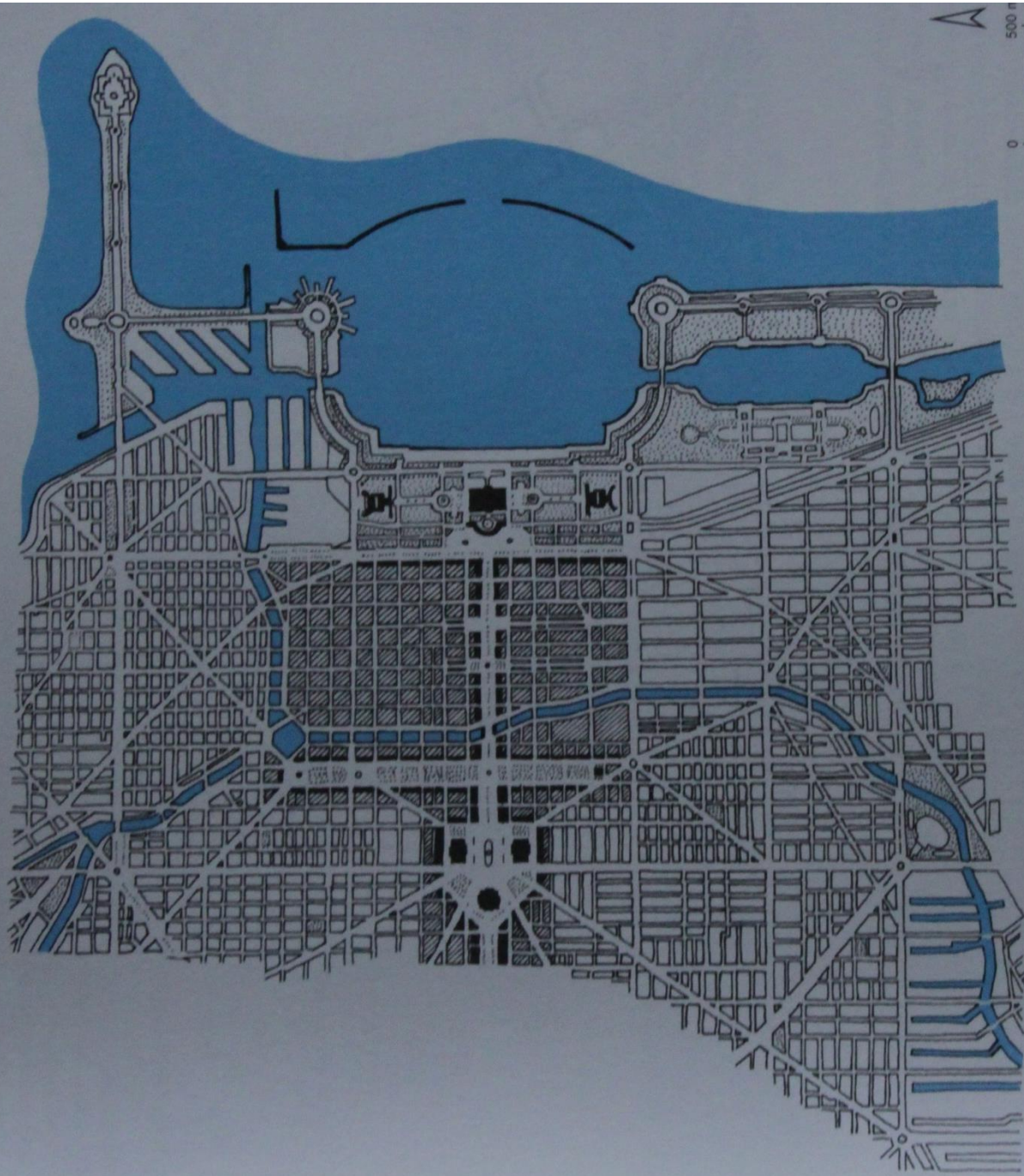
Kostel

West 16th Street 1641, Chicago, stát Illinois
Spojené státy americké

Zdroj: archiv autora

Obr. 11. Příklad radiální expanze etnických skupin v Chicagu
 Dle Burgess, E. W. (1974), s. 121.

Chicago, „Paříž na jezeře“ – V roce 1909 byl dokončen chicagskou Obchodní komorou iniciovaný velkorysý plán přestavby a rozšiřování města, byť poplatný eklektickým požadavkům zkrášlování měst.

Specifika University of Chicago

- založena 1890 Johnem D. Rockefellerem jako elitní výzkumná univerzita. Podle (worldatlas.com, 2019) jde o univerzitu se třetím největším počtem laureátů Nobelovy ceny na světě.
- Termín „chicagská škola“ používán v ekonomii (neoliberalismus M. Friedmana), ale také např. v psychologii či literární kritice. Chicagská škola sociologie byla hegemonelem americké sociologie meziválečného období.
- Katedra sociologie založena už v roce 1892, největší rozkvět spojen s jmény Roberta E. Parka a Ernesta Burgesse (ale také filosofa a sociálního psychologa Georga H. Meada)

Město jako laboratoř celé společnosti

„The city, in short, shows the good and evil in human nature in excess. It is this fact, perhaps, more than any other which justifies the view that would make of the city a laboratory or clinic in which human nature and social processes may be most conveniently and profitably studied.“

(Park, 1915)

Soutěž a/nebo spolupráce?

„Dělba práce, z níž vyplývá tolik výhod, nebyla vytvořena lidskou moudrostí... Člověk je (...) stále závislý na pomoci svých bližních, a tu ovšem nemůže očekávat pouze od jejich dobré vůle. Mnohem spíše dosáhne svého tehdy, dokáže-li využít ve svůj prospěch jejich sebelásky a ukázat jim, že udělat pro něho to, co žádá je v jejich vlastním zájmu... Že se můžeme naobědvat, to není z dobré vůle řezníka, sládka nebo pekaře, nýbrž proto, že dbají svých vlastních zájmů. Nedovoláváme se jejich lidskosti, nýbrž jejich sobectví, a nikdy jim nevykládáme o svých potřebách, nýbrž o výhodách, které z toho budou mít.“
(Smith, 2002)

Human ecology

- Část sociologie zabývající se procesy vzájemného přizpůsobování mezi lidskými společenstvími a jejich fyzikálně prostorovým prostředím. (Velký sociologický slovník, 1996)
- Do češtiny překládáno často jako „sociální ekologie“, někdy také „humánní ekologie“ či „ekologie člověka“. Široce pojatá „lidská ekologie“ značně překračuje rámec Chicagské školy
- Termín „human ecology“ použil R.E. Park už v roce 1915, věnoval mu kapitolu v učebnici *Introduction to the Science of Sociology* (Park & Burgess, 1921), dichotomii soutěživé spolupráce a solidarity ve společnosti popisoval především v článcích z konce 20. let.
- Společnost má přitom ještě komplikovanější podobu – vedle ekologické a ekonomické perspektivy je zde ještě perspektiva politická a morální.

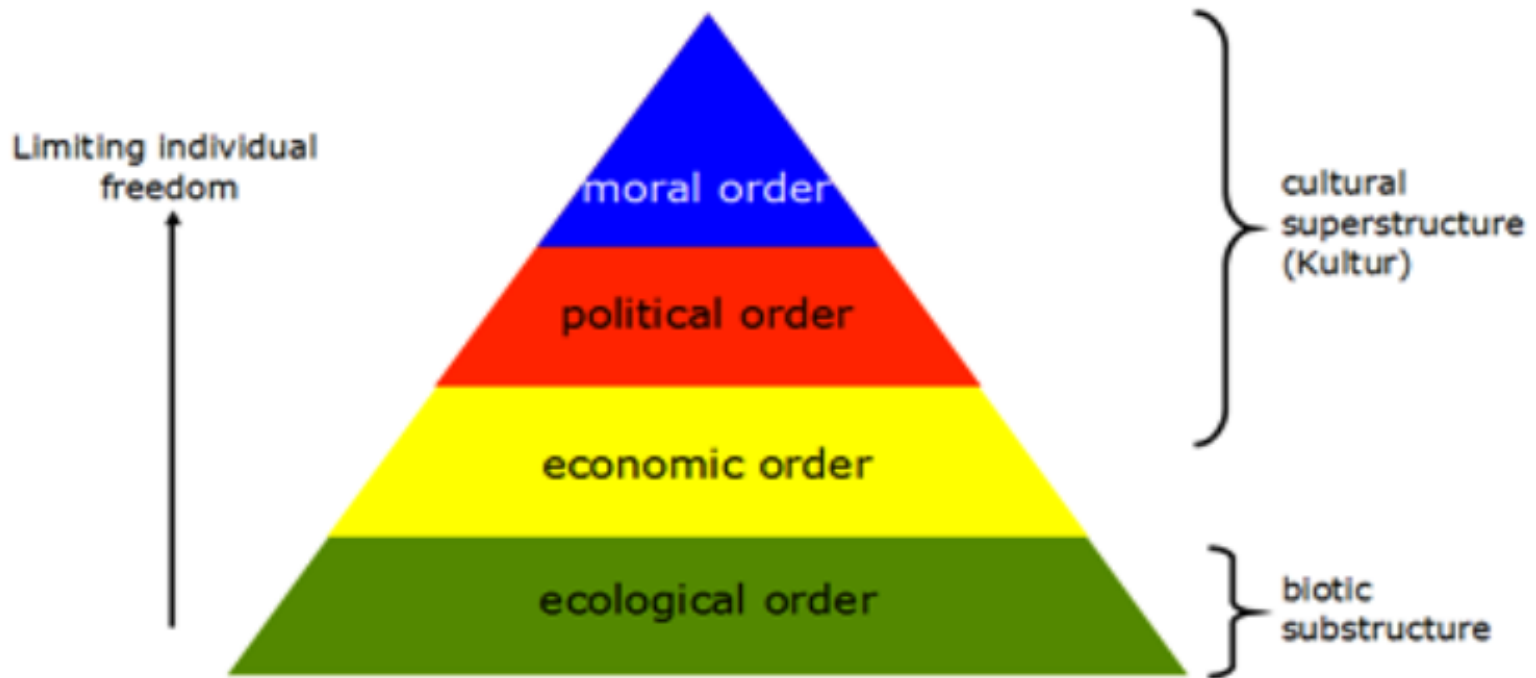

Figure 1. Human Ecological Pyramid

(Teherani-Kroenner & Dang, 2014)

Soutěživá spolupráce – základ sociálně-ekologického přístupu

- Soutěžení je základním ekologickým principem. Lidská společenství jsou však vzájemně provázaná a vzhledem k dělbě práce (resp. globalizaci) stále více závislá, soutěžení je proto doplněno spoluprací.
- Soutěživá spolupráce – spojení biotické a kulturní úrovně ve společnosti.
- Sociální ekologie zkoumá důsledky soutěživé symbiózy. Příkladem symbiotické soutěže je **město**.
- Kritika: Odkazy na biology a entomology jsou pro chicagské sociology často pouze rétorickou figurou či odrazovým můstkem pro vlastní teorie. (viz Petružálek, 2014)

Základní sociálně-ekologické procesy

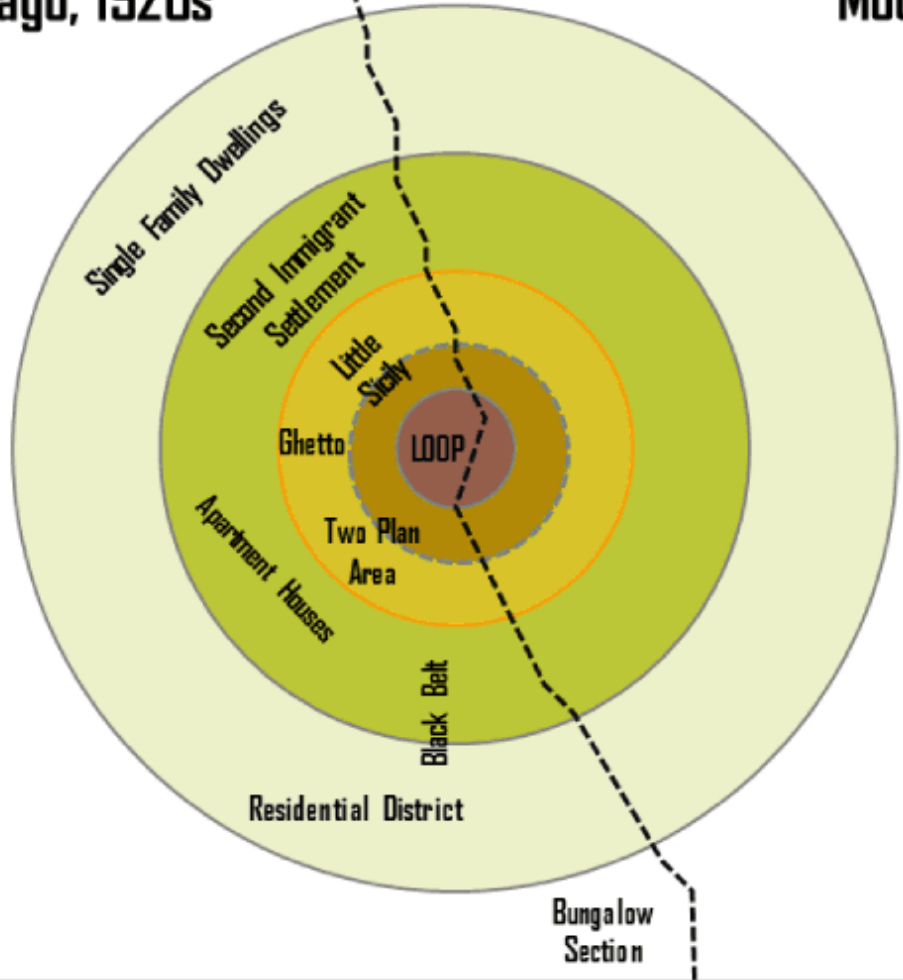
- Osidlování či výměna obyvatelstva v určitém území je otevřeno procesem **invaze** – vniknutí určité skupiny obyvatel anebo určitého druhu aktivit do části území, kde dosud nesídlila. Důvodem může být rostoucí **koncentrace** obyvatel či aktivit. Reakce původní populace může být různá, může dojít k **segregaci** jedné nebo druhé skupiny.
- Opakem koncentrace je **disperze** – rozptýlení.
- Cyklus završuje **sukcese** – původně invazivní populace či nová aktivita převážila nad původní, je nalezena nová rovnováha.

Zonální model růstu města

- Města rostou ze svého centra – loop – kde se koncentrují ekonomické i společenské aktivity, v těsné blízkosti je lokalizován průmysl.
- Na jádro města navazuje zóna přechodu (zone in transition), jejíž podoba se stále přizpůsobuje ekonomickým i sociálním potřebám. Je typická vysokou mírou migrace v závislosti na ekonomickém cyklu.
- Za touto deprivovanou oblastí následují obydlí dělníků s vyšším statusem a následně rezidenční bydlení obyvatel s vyššími příjmy. Město je dále spojeno se suburbii a satelitními městy.

Chicago, 1920s

Model

- I - Loop (downtown)
- II - Factory zone
- III - Zone of transition
- IV - Working class zone
- V - Residential zone
- VI - Commuter zone

(Dr. Jean-Paul Rodrigue, Dept. of Global Studies & Geography, Hofstra University, New York, USA, 1998–2019)

Sociálně-ekologické proměny města

- S expanzí zón dochází k **invazi** do sousední zóny a také ke změně jejich relativního ohraničení. Souběžně probíhají procesy koncentrace a decentralizace.
- **Centralizace** je definována jako soustředování určitých činností a určitého způsobu využívání městského území v jednom nebo několika sousedních dílčích územích města. **Decentralizace** je označením procesu, při kterém naopak dochází k přenášení určitých aktivit z jednoho centra do více městských částí.
- Rovnovážné, **sukcesivní** společenství je typické stabilní sociální i ekonomickou strukturou a silnými pozicemi tradičních elit.

Teorie konfliktu

- Kontakty mezi jedinci a skupinami vedou k narušování biotické a kulturní rovnováhy a jejímu následnému obnovování. Cyklus má tyto fáze:
 - 1) soutěž (kompetice),
 - 2) konflikt,
 - 3) akomodace
 - 4) (eventuálně) asimilace.
- Je nutné rozlišovat mezi **soutěží** a **konfliktem**. „Soutěž je zápas mezi lidmi nebo skupinami individuí, které nejsou nezbytně v kontaktu a komunikaci, zatímco konflikt je zápas, ve kterém je kontakt nutnou podmínkou...soutěžení je nevědomé, konflikt je vždy vědomý.“ (Malý sociologický slovník, 1970). Kromě okamžiků krize si soutěžení běžně neuvědomujeme.

- **Konflikt** je vždy krátkodobým procesem. Možnostmi řešení konfliktních situací jsou:
- **Akomodace**: všeobecné přizpůsobení se jedince společenským podmínkám existence. Přání zůstávají stejná, ale mění se jejich soc. organizace. Potenciál konfliktních sil nezmizí, stávají se latentními, aby se opět aktivizovaly, když ze své povahy dočasná konsenzuální akomodace přejde do konfliktu.
- **Asimilace**: vytvoření sdílené identity, vzájemné pronikání, v němž osoby a skupiny získávají city a postoje jiných osob a skupin tím, že sdílejí jejich zkušenost, tradici a dějiny. Výsledkem je participace na společné zkušenosti – kultuře.

Konec dominance Chicagské školy

- S příchodem Velké ekonomické deprese třicátých let se jednotlivé zkoumání migrace do měst, prostorového rozložení zločinnosti či bezdomovectví zdálo být příliš fragmentované, a dokonce společensky nepotřebné – klíčové posty v administrativě prezidenta Roosevelta obsadili ekonomové, političtí vědci a právníci (Balon, 2011)
- „Chicagské“ sociologii je vyčítán přílišný empirismus a nedostatečné teoretické zakotvení. Reakcí je snaha o sjednocení základních sociologických pojmů, systemizace sociálních jevů a procesů a jejich interpretace – **strukturální funkcionalismus** Talcotta Parsonse.

Vliv chicagské školy na prvorepublikovou sociologii

- Chicagskou sociologii města reflektovali ve třicátých letech 20. století pražští sociologové O. Machotka a Z. Ullrich.
- Už v roce 1936 proběhl výzkum poměřování pražského okolí (sponzorovaný Rockefellerovou nadací), výsledky byly představeny v němčině, kniha *Soziologische Studien zur Verstädterung der Prager Umgebung* vyšla v roce 1938 a z politicko-historických důvodů takřka zapadla.
- Ullrich v letech 1945–48 přednášel na Vysoké škole sociální a politické (předchůdkyni dnešní Vysoké školy ekonomické), po únoru 1948 byl donucen k emigraci

Sociokulturní proměny Prahy 1920–30

- Proces „poměšťování“ pražského okolí vedl k výrazným změnám životního stylu a narušení či proměně sousedských vztahů.
- V desetiletí cca 1920–30 došlo ve sledovaném území k poklesu podílu obyvatelstva pracujícího v zemědělství z 38,7 % na 21 %.
- Výzkum týmu O. Machotky a Z. Ullricha byl proveden na principu zonace, podle urbanistických znaků, především podoby a proměny zástavby, bylo vymezeno 5 koncentrických zón v Praze a 3 za administrativními hranicemi města. Podle J. Musila (Velký sociologický slovník, 1996) je tato zonace funkční i dnes.

Dnešní reflexe chicagské školy

- Chicagská škola se svým důrazem na soutěžení, resp. soutěživou spolupráci jako základní ekologický princip neodpovídala marxistickému pohledu na svět. Přesto její východiska již na konci padesátých let využil J. Musil (2012), který svými výzkumy proměn Prahy mezi lety 1930 a 1960 získal pozornost i za hranicemi Československa. Musil se věnoval popularizaci Chicagské školy po celý svůj profesní život.
- Nositelem tradice „human ecology“ jsou v ČR především sociální geografové – L. Sýkora, M. Ouředníček, P. Dostál.

Reference

- Balon, J. (2011). *Sociologie v USA. Historické kontextualizace*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Čapek, K. (1990). [1935]. *Hovory s T.G.Masarykem*. Praha: Československý spisovatel.
- Dr. Jean-Paul Rodrigue, Dept. of Global Studies & Geography, Hofstra University, New York, USA (1998–2019). *The Burgess Urban Land Use Model. The Geography of Transport Systems*. [vid. 2019-07-12]. Dostupné z: https://transportgeography.org/?page_id=4908.
- Durkheim, É. (2004). [1893]. *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hrůza, J. (2014). *Svět měst*. Praha: Academia.
- Kol. aut. (1970). *Malý sociologický slovník*. Praha: Svoboda.
- Kol.aut. (1996). *Velký sociologický slovník*. [2 díly]. Praha: Karolinum.
- Musil, J. (2012). Chicagská škola a česká sociologie. *Lidé města / Urban people*. 14, 3. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/assets/media/files/14-2012-3/Musil.pdf>.

- Park, R. E. (1915, březen). The City. Suggestions for the Investigation of Human Behavior in Urban Environment. *American Journal of Sociology* 20. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2763406>.
- Park, R.E. & E.W.Burgess. (1921). *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago: The University of Chicago Press. Dostupné z: <https://archive.org/details/IntroductionToTheScienceOfSociology>.
- Petruželka, T. (2014). *Chicagská škola – interdisciplinární dědictví moderního výzkumu velkoměsta*. Dizertační práce. Katedra teorie kultury (kulturologie). Univerzita Karlova v Praze.
- Saint Pauls. (2012–2019). *1871-1916 | Saint Pauls UCC in Chicago, IL*. [vid. 2019-07-17]. Dostupné z: <https://www.spucc.org/timeline/1871-1916>.
- Smith, A. (2002). *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha: Liberální institut.
- Teherani-Kroenner, P. & T.H.Dang. (2014). Human ecology and gender: a framework to discover natural and cultural resources with climate change accommodation. *Journal of Vietnamese Environment*. 6, 3. DOI: 10.13141/jve.vol6.no3.pp212-219. Dostupné z: <https://journals.qucosa.de/ejournals/jve/article/download/200/179/>.
- Worldatlas.com. (2019). *Universities Producing The Most Nobel Prize Winners - WorldAtlas.com*. [vid. 2019-07-16]. Dostupné z: <https://www.worldatlas.com/articles/universities-producing-the-most-nobel-prize-winners.html>.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

